

Inwentaryzacja przyrodnicza obszarów planowanych do objęcia programem małej retencji wodnej w Nadleśnictwie Wałbrzych w ramach przedsięwzięcia: „Kompleksowy projektu adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich” w ramach POIiŚ 2014-2020

Autorzy:

mgr Małgorzata Rudy

mgr Cezary Dziuba

mgr Paweł Kisiel

Wykonawca:

Paweł Kisiel „Amphibia” - Ekspertyzy i Inwentaryzacje Przyrodnicze

Wrocław

Czerwiec 2017

1. Wstęp

Nadleśnictwo Wałbrzych w najbliższych latach planuje szereg działań polegających na zwiększeniu retencji wodnej na obszarach leśnych, którymi zarządza. Prace realizowane będą w ramach „Kompleksowego projektu adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich” w ramach POIiŚ 2014-2020. Nadleśnictwo planuje objąć pracami 9 obiektów (potok Poleśnica, potok Polska Woda, potok bez nazwy – Glinica, potok Chwaliszówka, ciek Miła, Pięć Stawów, Przygraniczne uroczysko – Golińsk, Staw Wawelski – Jedlinka i staw obok Andrzejówki). Prace mają polegać głównie na spowolnieniu spływu wód na potokach, budowie nowych zbiorników retencyjnych i remontach istniejących zbiorników wodnych, przebudowie i budowie przepustów, mostów i brodów na drogach leśnych itp. Prace zazwyczaj zaplanowane są na strumieniach, które są dosyć cenne przyrodniczo, część obiektów leży na terenie obszarów Natura 2000, z tego powodu mogą potencjalnie wywołać negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze. W związku z tym, wiosną 2017 roku przeprowadzono inwentaryzację przyrodniczą obszarów, na których planowane są prace w ramach programu retencji wodnej. Wyniki tej inwentaryzacji prezentowane są w niniejszym opracowaniu. Dane te posłużą do wykonania analizy porealizacyjnej. Po wykonaniu prac będzie można sprawdzić, czy realizacja inwestycji wpłynęła na zinwentaryzowane walory przyrodnicze. By móc ocenić wpływ przeprowadzonych prac na przyrodę, dodatkowo, w wybranych miejscach wykonano zdjęcia fitosocjologiczne. Zebrane dane posłużyły również do sformułowania zaleceń do planowanych prac budowlanych.

2. Metodyka badań

W celu wychwycenia różnych faz wegetacyjnych poszczególnych powierzchni badawczych na każdej z powierzchni wykonano trzy kontrole terenowe - w terminie od połowy marca do pierwszej dekady czerwca 2017 r. Poszukiwano chronionych gatunków roślin oraz siedlisk przyrodniczych, skupiając się na siedliskach umieszczonych w I załączniku Dyrektywy Siedliskowej. W miejscach, gdzie planowane prace mogłyby wpływać na stosunki wodne, wykonano zdjęcia fitosocjologiczne, w celu możliwości wykonania analizy porównawczej w ramach monitoringu porealizacyjnego. Wykonano również krótki opis pozostałych siedlisk, niechronionych, ale cennych w skali lokalnej.

Inwentaryzację herpetologiczną wykonano w okresie od kwietnia do pierwszej dekady czerwca 2017 roku. Wizje terenowe wykonywano w sprzyjających dla płazów warunkach pogodowych (ciepło, deszczowo itp.). Kontroli dokonywano zarówno w dzień, jak i w nocy. Kontrolowano zbiorniki wodne, tereny podmokłe, ciek wodne i ich okolice. Głównym sposobem inwentaryzacji było przeszukiwanie tych obszarów w celu odnalezienia godujących płazów. Dokonywano nasłuchów godujących płazów. Płazy bezogonowe nawołują w swoisty dla gatunku sposób. Na podstawie głosów godowych oznaczano gatunek, a także szacowano liczebność. Poszukiwano również śladów odbycia godów – złożonego skrzeku, czy też kijanek. Nie szacowano liczebności traszek, ponieważ bez specjalistycznych metod polegających na znakowaniu osobników lub metod całkowitego wyłowu płazów ze zbiorników jest to niemożliwe. W celu wykrycia salamander plamistych przeszukiwano

potoki, w których salamandry potencjalnie mogły „rodzić” larwy. Przy okazji przeszukiwania potoków sprawdzano, czy nie żyją w nich inne cenne gatunki zwierząt, takie jak minogi.

W przypadku obserwacji gadów zwracano uwagę na możliwość występowania węży i jaszczurek w miejscach dobrze nasłonecznionych oraz w kryjówkach, związanych m.in. ze składowiskiem karpin czy kamieni, a także na terenach bardziej uwilgotnionych.

Inwentaryzację terenową awifauny lęgowej przeprowadzono w sezonie lęgowym 2017, w okresie od połowy marca do pierwszej dekady czerwca. W obrębie poszczególnych obszarów wykonano po trzy-cztery kontrole terenowe. Podstawową metodą zbierania danych była ogólna, eksploracyjna penetracja terenu. Nie stosowano żadnych szczególnych metod przeznaczonych do wykrywania poszczególnych gatunków ptaków lub ich grup ekologicznych, z wyjątkiem przeprowadzenia jednej kontroli nocnej wybranych powierzchni w celu wykrycia rzadkich i nielicznych gatunków sów i innych gatunków o aktywności zmierzchowo-nocnej.

Podczas każdej wizyty w terenie notowano obecność wszystkich gatunków z I załącznika tzw. Dyrektywy Ptasiej (*Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków*), niektórych rzadszych gatunków waloryzujących obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) Natura 2000 w Polsce (Gromadzki 2004) oraz ptaków rzadkich lub nielicznych w skali kraju lub regionu (Śląska – rozumianego jako region ornitologiczny łączący w sobie Dolny Śląsk, Opolszczyznę i Górny Śląsk) (Dyrzc i in. 1991). Zbierano także informacje o gatunkach średnio licznych występujących w najbardziej zagrożonych i najszybciej zanikających siedliskach i środowiskach w Polsce (szczególnie o gatunkach środowisk wodnych i wilgotnych).

Za stanowisko lęgowe danego gatunku uznawano miejsce, w którym stwierdzano bezpośrednie lub pośrednie dowody lęgu (czynne gniazdo, ptak z pokarmem, toki, zaniepokojenie, śpiew, etc.) lub co najmniej dwukrotnie, w odstępie przynajmniej dwóch tygodni, obserwowano dorosłe ptaki. Za istotne żerowisko danego gatunku uznawano miejsce, gdzie w odpowiednim środowisku i w czasie ścisłego okresu lęgowego tego gatunku co najmniej dwa razy stwierdzono żerujące osobniki.

W przypadku entomofauny zwracano szczególną uwagę na stare, wypróchniałe drzewa, które mogą być siedliskiem rzadkich gatunków chrząszczy próchnojadów, takich jak pachnica dębowa czy kozioróg dębosz. Zwracano również uwagę na łąki, na które mogą planowane prace oddziaływać, ponieważ stanowią one potencjalne siedlisko chronionych gatunków motyli. Ponieważ wiosną nie można stwierdzić występowania modraszka telejusa *Phengaris teleius* i modraszka nausitousa (dorośle motyle pojawiają się dopiero w lipcu), to skupiono się na poszukiwaniach rośliny żywicielskiej obu motyli - krwiściągu lekarskiego *Sanguisorba officinalis* i określano jedynie potencjalne miejsce występowania tych modraszków.

3. Wyniki

3.1. Potok Chwaliszówka

3.1.1. Siedliska przyrodnicze i chronione gatunki roślin

Siedliska terenów otwartych – miejsca przeznaczonego pod zbiorniki małej retencji

Na pierwszej, niżej położonej, powierzchni otwartego terenu występuje mozaika siedlisk wilgotnej łąki wyczyńcowej ze związku *Alopecurion* oraz ziołorośli ze związku *Filipendulion*. Prawdopodobnie na skutek braku użytkowania oraz wysokiego poziomu wody w okresie wiosennym łąka wyczyńcowa w miejscach zabagnionych ulega przekształceniu w ziołorośla. Oba siedliska są dość ubogie pod względem składu gatunkowego. Na siedlisku łąkowym dominuje wyczyńiec łąkowy *Alopecurus pratensis*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*, pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*, sporadycznie występują gatunki łąki wilgotnej ze związku *Calthion* – rdest wężownik *Polygonum bistorta*, ostrożeń łąkowy *Cirsium rivularis*, krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis*. Ziołorośla budowane są głównie przez wiązówkę błotną *Filipendula ulmaria*, pokrzywę zwyczajną *Urtica dioica* oraz przytulię czepną *Galium aparine*. Podłoże tych siedlisk w okresie wiosennym jest mocno nasiąknięte wodą, szczególnie w zachodniej części, przy łęgu, gdzie woda utrzymywana jest przez pozostałości grobli, oraz w części dolnej, wschodniej.

Na drugiej, mniejszej powierzchni, położonej w górnej części doliny rzecznej, nasączenie podłoża wodą jest niższe. Na południu, bliżej drogi leśnej, w roślinności dominuje mozga trzcinowata *Phalaris arundinacea*, pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica* oraz ostrożeń polny *Cirsium arvense*. Występują też sporadycznie gatunki łąkowe, takie jak rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius* oraz gatunki łąki wilgotnej. Fragment dobrze zachowanej łąki świeżej z dużym zagęszczeniem chronionego gatunku - zimowitu jesiennego *Colchicum autumnale* ograniczony jest do północnej części terenu otwartego. Łąka płynnie przechodzi w ziołorośla lepiężnikowe (6430), a te z kolei w podgórski łąg jesionowy (91E0) oddzielający obie powierzchnie otwarte.

91E0 Podgórski łęg iesionowy *Carici remotae-Fraxinetum*

Łęg występuje wzdłuż ciek Chwaliszówka na niemal całej inwentaryzowanej długości, a jego powierzchnia jest warunkowana głównie szerokością doliny rzecznej. Najlepiej zachowane łęgi występują powyżej terenów otwartych, pomiędzy górami Czernica i Krowiniec, w miejscu, gdzie rzeka odchodzi od drogi leśnej. Zarówno struktura wiekowa, jak i skład gatunkowy drzewostanu, są zróżnicowane. Runo jest bogate, podłoże dobrze nawodnione, koryto naturalne. Obecne jest także martwe drewno. Dobrze zachowany jest też wąski pas łęgu przy ciek na wysokości terenów otwartych oraz pomiędzy dwoma powierzchniami otwartymi, gdzie jest najlepsze nawodnienie siedliska w inwentaryzowanej części doliny Chwaliszówki. Potok sąsiaduje tu z kwaśną buczyną występującą na najbardziej stromych stokach doliny. Na pozostałych powierzchniach występują, takie zniekształcenia jak: młody wiek drzewostanu, zbytne prześwietlenie dna lasu i w związku z tym ekspansja, takich gatunków jak: jeżyna, pokrzywa zwyczajna czy przytulia czepna.

Zdjęcia fitosocjologiczne sporządzono w łęgach powyżej oraz poniżej planowanego kompleksu zbiorników.

Zdjęcia fitosocjologiczne „Chwaliszówka 1”

(powyżej planowanych zbiorników)

Data: 10.06.2017, powierzchnia: 10x10 m, współrzędne rogów: 50°49'39,1", 16°11'47,0"; 50°49'38,8", 16°11'47,6"; 50°49'38,5", 16°11'47,2"; 50°49'38,8", 16°11'46,9"

Zwarcie warstw: A – 25%, B – 10%, C – 100%

A: *Fraxinus excelsior* 2, *Acer pseudoplatanus* 2, *Betula pendula* 1

B: *Corylus avellana* 1, *Crataerus laevigata* 1

C: *Urtica dioica* 4, *Galium aparine* 2, *Rubus* sp. 2, *Acer pseudoplatanus* 1, *Circarea lutetiana* 1, *Galeobdolon luteum* 1, *Glechoma hederacea* 1, *Geum urbanum* +, *Dryopteris filix-mas* +, *Chaerophyllum hirsutum* +, *Aegopodium podagraria* +, *Stachys sylvatica* +, *Festuca gigantea* +, *Carex remota* +, *Fraxinus excelsior* +, *Galium odoratum* +, *Lysimachia nemoralis* +, *Impatiens parviflora* +

Zdjęcia fitosocjologiczne „Chwaliszówka 2”

(poniżej planowanych zbiorników)

Data: 10.06.2017, powierzchnia: 10x10 m, współrzędne rogów: 50°49'50,0", 16°11'47,0"; 50°49'38,8", 16°11'47,6"; 50°49'38,5", 16°11'47,2"; 50°49'38,8", 16°11'46,9"

Zwarcie warstw: A 80%, B 50%, C – 90%

A: *Alnus glutinosa* 3, *Fraxinus excelsior* 3

B: *Sabmucus nigra* 2, *Fraxinus excelsior* 2, *Acer pseudoplatanus* 2, *Tilia cordata* 1

C: *Circarea lutetiana* 4, *Anemone nemorosa* 2, *Glechoma hederacea* 2, *Impatiens parviflora* 2, *Chrysosplenium alternifolium* 1, *Galium aparine* 1, *Geum urbanum* 1, *Impatiens noli* –

tangere 1, Urtica dioica +, Acer pseudoplatanus +, Calamagrostis villosa +, Alliaria petiolata +, Mercurialis perennis +, Carex pendula r, Carex remota r, Corylus avellana r

6430 Ziolorośla górskie i ziolorośla nadrzeczne

Ziolorośla lepiężnikowe występują we wschodniej części dolnej powierzchni otwartej oraz w północnej części górnej powierzchni, w miejscach wysokiego poziomu wód gruntowych oraz prawdopodobnie wysięków wód.

6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie

Występują w północnym fragmencie górnej powierzchni otwartej. Bardzo bogaty skład gatunkowy, brak gatunków inwazyjnych oraz duże zagęszczenie zimowitu jesiennego to przesłanki do wysokiej oceny stanu zachowania siedliska. Zagrożeniem jest brak użytkowania, w dłuższym okresie prowadzące do sukcesji naturalnej. Skład roślinności obrazuje zdjęcie fitosocjologiczne.

Zdjęcia fitosocjologiczne „Chwaliszówka 3”

Łąka z zimowitem

Data: 04.06.2017 r., powierzchnia: 7x7 m. współrzędne rogów: 50°49'46,9", 16°11'52,1", 50°49'47,5", 16°11'53,6", 50°49'47,3", 16°11'53,2", 50°49'47,0", 16°11'52,9"

Zwarcie warstwy C – 100%

Alopecurus pratensis 3, Aegopodium podagraria 3, Galium mollugo 2, Cirsium oleraceum 1, Arrhanatherum elatior 1, Heracleum sphondylium 1, Hypericum maculatum 1, Ranunculus acris 1, Achillea millefolium 1, Colchicum autumnale 1, Dactylis glomerata 1, Holcus lanatus 1, Viccia cracca +, Geum rivale +, Urtica dioica +, Veronica chamaedrys +, Ranunculus repens +, Filipendula almaria +, Lathyrus pratensis +, Stellaria graminea +, Cirsium arvensis +, Festuca rubra +, Alchemilla sp. +, Poa pratensis +, Pastinaca sativa +, Lotus corniculatus +, Myrrhis odorata +, Galium aparine r, Acer pseudoplatanus r

Gatunki chronione

śnieżyca wiosenna *Leucoium vernum*

We wschodniej, górnej części otwartej przestrzeni znajduje się stanowisko śnieżycy wiosennej. Śnieżyce tworzą 6 małych (do 50 pędów) i jedną większą (100-150 pędów) kępę, oddalonych od siebie o kilka lub kilkanaście metrów.

zimowit jesienny *Colchicum autumnale*

Bardzo duże zagęszczenie zimowitu jesiennego odnotowano na najlepiej zachowanej powierzchni łąkowej. Zimowit występuje na łące świeżej (6510) oraz na jej granicy z zioloroślami lepiężnikowymi, w strefie ekotonowej, na granicy łąka – zadrzewienia. Rośliny są w dobrej kondycji, owocują.

3.1.2 Chronione i rzadkie gatunki zwierząt

Herpetofauna

Nie stwierdzono rozrodu płazów na badanym obszarze. Stwierdzono jedynie obecność żab trawnych *Rana temporaria* w łągach nad Chwaliszówką. Jest to miejsce ich żerowania. Sam potok zapewne jest miejscem zimowania żab trawnych.

Awifauna

Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*

Gatunek był trzykrotnie stwierdzany we fragmencie lasu łągowego przy północnym skraju obszaru przedsięwzięcia – między planowanymi do realizacji: zbiornikiem Z03/4 a mostem M03/3. Przeprowadzone obserwacje wskazują, że obszar ten jest istotną częścią rewiru pary łąkowej dzięciołów czarnych.

Pliszka górska *Motacilla cinerea*

Odnotowano występowanie trzech stanowisk łągowych pliszki górskiej. Są one rozmieszczone jedynie w dolnej (północnej) części obszaru przedsięwzięcia. Gatunek nie występuje w środkowej i południowej części terenu, pomimo obecności potencjalnie dogodnych dla niego siedlisk łągowych. Pary łąkowe zajmują następujące miejsca:

- fragment ciekup położony ok. 120 m poniżej planowanego do realizacji brodu B03/5; odnaleziono czynne gniazdo gatunku w niszy podmytego, ziemnego brzegu rzeki;
- odcinek Chwaliszówki po oby stronach istniejącego obecnie mostu położonego ok. 120 m powyżej projektowanego zbiornika Z03/6;
- fragment ciekup położony w obrębie i poniżej planowanego do przebudowy mostu M03/2;

Strumieniówka *Locustella fluviatilis*

Stwierdzono stanowisko łągowe jednej pary strumieniówek w południowej części nadrzecznej obszaru ziołoroślowo-łąkowego, na którym planowana jest budowa zbiorników wodnych. Strumieniówki gniazdują w obrębie wilgotnych zarośli w północnej części planowanego zbiornika Z03/6.

3.1.3 Pozostałe wartości przyrodnicze

Chwaliszówka wraz z badanymi dopływami to potoki o doskonale zachowanej hydromorfologii. W ich korytach licznie występują głazy, naturalne progi skalne, powalone pnie i konary drzew zwiększające retencje wody.

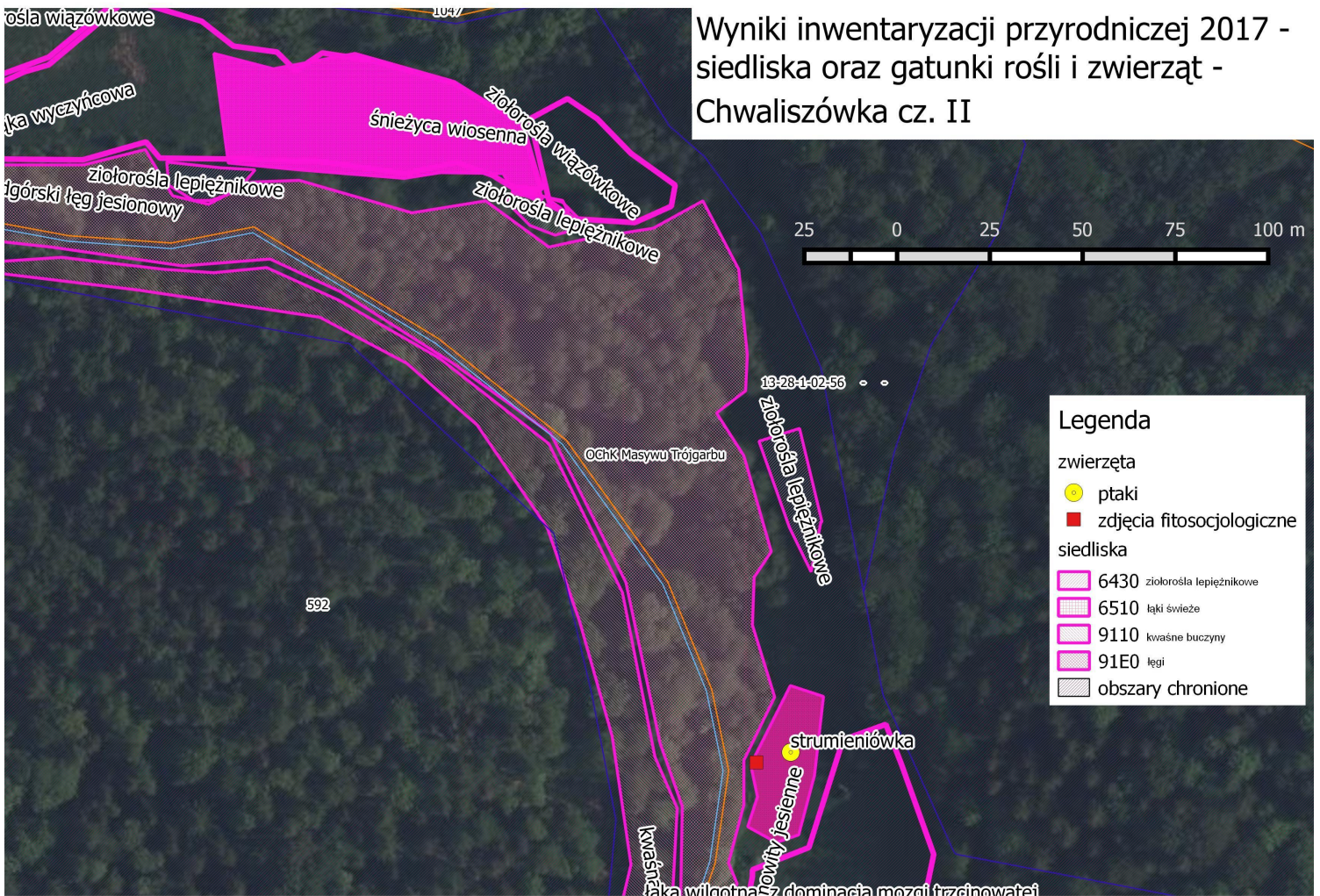
3.1.4 Wpływ na przedmioty ochrony obszarów Natura 2000

Planowana inwestycja zlokalizowana jest poza wyznaczonymi obszarami Natura 2000. Inwestycja znajduje się w obszarze chronionego krajobrazu Masyw Trójgarbu.

Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej 2017 - siedliska oraz gatunki roślin i zwierząt - Chwaliszówka cz. I

Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej 2017 - siedliska oraz gatunki roślin i zwierząt - Chwaliszówka cz. II

Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej 2017 - siedliska oraz gatunki roślin i zwierząt - Chwaliszówka cz. III

Legenda

zwierzęta

- ptaki
- zdjęcia fitosocjologiczne

siedliska

- 6430 ziolorośla lepieźnikowe
- 6510 łąki świeże
- 9110 kwaśne buczyny
- 91E0 łąki
- obszary chronione

